

DOSYA/GÖZLEM VE GÖRÜŞLER**TANIKLARINDAN FATSA DENEYİMİ****Melih PEKDEMİR***

Can Yücel Fatsa'nın tanıdığı oldu: "Yurdumuzu kasıp kavuran Ekonomik Anarşi Fatsa'da da hüküm-ferma. Yağ yok, çay yok, gaz yok, cigara yok... Devrimciler dükkanların önündeki kuyruklarla eğleşecek yerde, Karaborsanın depolardan dallanan budaklanan kellesini buduyuveriyorlar. Yok diye bir bok kalmıyor, başlıyor bolluk, bu da ön iktidar kavramına ışık tutan bir olay. Buzu kırıp, altındaki murat suyunu gözlere ayan etmek gerek. Harbi, yani militanca eylem, siyasal eylemle içice yürütüldükte iki eylem türü birbirini tek milleyen bir hız ve ağırlık kazanıyor ve giderek devinme gücü büyüyor. Devrimcilerin engelleri kırarak yığınlara sundukları eylem önerileri, yığınlarca gerçekleştirilme sürecine sokulduktan, yeni yeni birleşimleri, yeni yeni yaklaşımları gelberi ediyor. Böyle böyle halkla bütünleşmiş bir devrim yöntemi ve modeli geliştiriliyor. (...) Giderek de yönetenle

yönetilen arasındaki ayrım ortadan kalkıyor. Bu toplu kaynaşmanın bir başka sonucu da kadın - erkek, yetişkin - çocuk arasındaki çelişkilerin sağlıklı birleşimlere doğru götürülmüş olması. Gayrı çocuk da kadın da erkek karşısında erkin. Kişilik sahibi, çünkü devrime sahip çıkmış. Kadın kocasının karşısında el pençe divan durmuyor, ne de çocuk babasının karşısında iki büklüm. Devrim yolunda hepsi yan yanalar hepsi çünkü..."(Demokrat, 5 Mayıs 1980)

Dr. Yazgülü Aldoğan Fatsa'nın tanıdığı oldu: "Güncel Türkiye koşullarında karabasanlara boğulup yüreğiniz daralıyorsa biraz soluklanıp umutlanmak, yılgınlıktan biraz olsun kurtulmak için Fatsa'ya gitmeli. Büyük partilerimizin karizmatik liderler önderliğinde sonuçsuz uğraşları yanında bu küçük kasabadaki örgüt çalışması, halkın siyasal katılımının doruğa ulaştığı yerel demokrasi örneği ne kadar anlamlı."(Demokrat, 9 Mayıs 1980)

Gülten Akın Fatsa'nın tanıdığı oldu: "Sergilerin açılışına gidilmesi düşünülüyordu. Haber geldi ki, halk sergileri kendisi açmış, tören mören aldirmeden. Bir sinemanın üç katının girişlerinde sergilenmiş fotoğraflar, resimler, şiirler, karikatürler büyük bir ilgiyle seyrediliyor... ilk iki günde 70 000

*"Yerel yönetimler denilince, özellikle 1980 öncesinin "Fatsa"sı olmadan dosyamız eksik olur diye düşündük. Dönemin en yakın tanıklarından katkı istedik. Bugünden yapılan bir değerlendirme oluşturamadık, ama dönemin en iyi tanıklarından, dostumuz Melih Pekdemir'in "Anne Bak Kral Çıplak; Kuralsızlığın Kuralları" kitabından Fatsa ile ilgili bölümü paylaşmak istiyoruz". Su yayınları, 1999, Sayfa: 74-80

**Yazar, Birgün Gazetesi

kişinin şenlikleri izlediği saptandı. Etkinliklerden bir bölümü köylere götürüldü... Bu bir eğlence açlığı değil, halkın kendi kültürü doğrultusunda bilinçli olarak sahip çıkmasıydı." (Demokrat, 6 Mayıs 1980)

Yrd. Doç. Dr. Tuğrul Eryılmaz Fatsa'nın tanıdığı oldu: "Fatsa'da 'halk kendi kendini yönetemez, ille de tepesinde güçlü bir otoriteye gereksinim vardır' diye özetlenebilecek egemen sınıf savının somut olarak iflas ettiğini gördük. Adı çevresinde ne denli spekülasyonlar yapılan halk komitelerinin ne denli etkin ve gerçekten demokratik çalıştıklarına tanık olduk. Belediye Başkanı Sönmez'in de dediği gibi, Belediye artık 'kararların alındığı bir otorite olmaktan çıkmış, yerel yönetim esprisine uygun olarak, halkın aldığı kararların onaylandığı bir makam konumuna girmiş. Yöre halkı Başkanlık kapısının sürekli olarak açık olduğunu özenle belirtiyorlar ki, Fatsa'da bulunduğumuz 3-4 günlük dönem içinde bunu biz de gözledik. Fatsa'da halk komitelerinde devrimci öğelerin yanı sıra CHP'li, AP'li ve MSP'li Fatsalıların da aktif olarak görev alması, Türkiye'deki her tür demokrasi şampiyonununun ders alması gereken bir durum. Fatsa aydınlık bir yolda, ama yolculuk daha yeni başlamış. Her türlü etkileşim tüm dinamiği ile sürüyor. Öğrenirken öğretiyor, öğretirken öğreniyorsunuz." (Demokrat, 6 Mayıs 1980)

Doç. Dr. Ünsal Oskay Fatsa'nın tanıdığı oldu: "Fatsa'da değişik bir toplumsal yaşam gördüm... Fatsa'da çözülmez sanılan toplumsal sorunların, insanlara kendi yaşamlarına ilişkin kararları kendilerinin almaları hakkı tanındığında çözümlenebileceğinin umudunu sergiliyor. Fatsalılara yaşadığımız çağ adına teşekkür ediyorum." (Demokrat, 9 Mayıs 1980)

Şükran Ketenci Fatsa'nın tanıdığı oldu: "Bence Fatsa'da başarılımış çok önemli bir şey var. Fatsa'da devrimci bir çabanın arkasında halk var. Başarının sırrı ise yola çıkanların masa başı teorik ve stratejik tartışmaları bir yana bırakarak, Fatsa'da halk için önemli, somut işler yapmış olmaları..." "Bir başka belediye: 'Size bu düzen değişmeden Fatsa'da düzen değişir, soygun, yoksulluk biter demedik. Birlikte iyi

şeyler yapılabileceğini gösterebiliriz dedik. Birlikte bir şeyler yaptık' derken, en çok beyaz tülbendi köylü kadınlar baş sallıyor... Birlikte yapılanlar: Birlikte yapılanların değerlendirilmesi, Özeleştirisinde, başta yolları çakılama projesi var, Fatsa'nın yolları açılan çukurlar ve bataklar halindeymiş. En pratik olarak yolların çakılınması düşünülmüş. Belediye olanaklarıyla en iyi çalışma temposunda en az dört yıla gereksinim varmış. Mahalle komiteleri durumu görüşmüşler... Komiteler çakılamanın halk eliyle yapılmasına karar vermişler. Köyün tüm araçları, at arabaları da dahil bu işe koşulmuş. Yolların çakılınmasında tüm Fatsa halkı ile birlikte çevre illerden hatta uzak illerden pek çok yardımcı gelmiş, sadece yollar bir haftada çakılınmamış, insanlar birlikte ne yapabileceklerini öğrenmişler. Konuk evlerde kalmış, şarkılar söylemiş, eğlenceler düzenlemişler..." "Gönüllü: Fatsa'da bu yeni yaşama, neden en çok beyaz tülbentli köylü kadınların gönüllü oldukları merak konusu oluyordu... İşte bu nedenlerle ilgili küçük bir öykü. 400'e yakın profesyonel kumarbazın olduğu söylenen mahallede açılan kampanya sonunda profesyoneller kumarı bırakmışlar. Mahallenin şimdi bir de amatör tiyatrosu, özel müzik grubu var. Tabii bu işten en çok kadınlar sevinçli. Sefalet, dayak sona ermiş. Bir de büyük çaplı faizcilik de ortadan kalkmış. Hiç bir alacaklı faizci, icra memurunu alıp köylere çıkamadığı için zaman içinde yüksek faizli para verme işlemlerinden vazgeçmişler. Sık sık malları yakalanan büyük stokçu karaborsacılar da bu işlerden vazgeçmişler. Bazıları Fatsa'yı terk etmiş. 'Yine de düzeni değiştireceğiz iddiasında değiliz, diyor, Belediye Başkanı.' "Alaşılmışın dışındakiler: Can Yücel, Murat Belge, Ali İhsan Mıhçı'nın kültür üzerine tek kelime ile 'entelektüel' düzeyde yaptıkları bir tartışmayı başlarında beyaz tülbent ve köy giysileri ile 40-50 yaşın üstünde kadınların, sakallı hocaların ve hatta bazı çocuklu anne babaların dinleyebileceğini düşünebilir misiniz? İki saatten fazla süren böyle bir tartışmadan sıkıldığı için zaman zaman ağlayan çocuğa kimsenin müdahale etmediği ancak sesini çok yükselttiğinde onu susturamayan annenin dışarıya çıkıp yiyecek bir şey aldıktan sonra tekrar dinlemek üzere içeri girdiğini... Halk gecesinde sazla söylenen bir marşa, modern giysili bir ODTÜ

öğrencisi ile başı eşarpla örtülü 50'nin üstünde bir kasaba kadınının oturdukları yerden eşlik edeceklerini... Örneğin halk korosunda öğrencilerden, esnaftan, araba tamircisinden, 55 yaşın üstündeki dedeye kadar her kademedeki Fatsalının görev aldığı... Büyük kentlerden gelen konukların kahve sohbetlerine belindeki peştamalı çıkarmadan katılan kadınların olduğunu... Kentlerden gelen konukların Fatsalının evlerinde ağırlandıklarını, hazırlık yapmasına karşın evine konuk gelmeyen ailenin bunu kendisine hakaret saydığını... Bir şey yemeye ya da ufak bir anı eşyası almaya kalkan yabancılarla satıcılar arasında para alınmak istenmemesi yüzünden tartışmalar çıktığını..." ('Demokrat, 8 Mayıs 1980; Fatsa Savunması, s. 318-319; Cumhuriyet, 17 Nisan 1980)

M. Tali Öngören Fatsa'nın tanığı oldu: "Ne var ki, Belediye Başkanı Fikri Sönmez daha hiç bir işi tamamlamadıklarını söylüyor. 'İçki masalarında, kahvelerde zaman yitiren insanlar var daha. Faşistleri Fatsa'dan kovduktan sonra her şeyin düzeleceğini sanmıyoruz. Önümüzde yığınla sorun yer alıyor. Bizim amacımız, halkın kendi kendini yönetme alışkanlığına sahip çıkması." ... "Seçimden sonra neler olmuş Fatsa'da? İlk olarak yapılan işlerin başında halk komitelerinin kurulması var. 'Halk Komiteleri'. İşte Fatsa'da işlerin zorbalıkla yapıldığına değin söylentileri çıkaranların dillerine doladıkları en çok bu komiteler. Devrimciler yaptırmak istediklerini, bu komitelerde Fatsalılara zorla kabul ettiriyorlarmış. Oysa bu komitelerde Fatsa halkından isteyenler yer alabiliyor. Komite üyeleri arasında CHP'liler ve AP'liler bile görülüyor. Amaç toplantılar yaparak çeşitli konularda halkın düşüncesini öğrenmek, kararları birlikte almak ve sorunları ortadan kaldırabilmek için birlikte planlar yapmak." "Fatsalı bir şoför evine konuk olarak gittiğimizde... durmadan anlatıyor: 'Kolay olmadı bugüne gelişimiz. Eskiden sokaklarda dolaşmak tehlikeliydi. Fatsa dışından gelen faşistler bizi rahatsız ederdi. Bizler de kahvelerde, içkide, kumarda oyalanıp onlara engel olmayı düşünmezdik. Şimdi birlik ve beraberlik içindeyiz. Birbirimize de düşmeyeceğiz. Ama daha yapacak çok şeyimiz var. Biz devrimciyiz.' Bunları söyledikten sonra ekliyor: 'Ben 49 yaşındayım.' Aynı yaşta

olduğumuz bu şoföre bakıyorum. Nereden ve nasıl edinmiş bu bilinci? Nasıl kendinden emin konuşuyor? Neler yaptıklarını ve neler yapacaklarını..." "Fatsa'da devrimcilerin başlattığı hareket çevredeki diğer kasabalara da yayılıyor yavaş yavaş. Fatsa Belediyesi, kendi sınırları içinde geliştirdiği hizmetleri kendi olanakları ile yakındaki belediyelerin sınırları içindeki halka da ulaştırmaya çalışıyor. Daha önceleri oy alma bakımından siyasal partilerce önemli sayılmayan yerlerdeki halka, Fatsa Belediyesinin araçları ile çeşitli hizmetler götürülerek, komşu bölgelerdeki insanlara da Devrimci Hareketin anlatılmasına çalışılıyor. Bu nedenle Fatsa Gerçeği'nin yaygınlaşması ve Fatsa'dan daha büyük bir bölgenin gerçeği olması olasıdır. Burjuvazi ne diyecek?" (Türkiye Yazıları, Haziran 1980)

Burjuvazi ne mi diyecekti? "Bırakırsan kendi başına 100 Fatsa daha olur" diyecekti ve "Nokta Operasyonu"na karar verecekti. Operasyondan sonra, Mümtaz Soysal "Fatsa tanıklarının" ifadelerine dayanarak, "Fatsa Ayıbı" başlığıyla "savunmasını" yazdı: "Önce Tiyatro Şenliği'ne gidip gelenler anlatıyor. Fatsa'da müthiş bir olay vardı. Bir belediye başkanı halkla el ele vermiş. Karadeniz'in küçücük bir kasabasına Ankara'daki politikacı kafasının almayacağı bir demokrasi anlayışı sokulmuş. Kadın, erkek, genç, ihtiyar herkes konuşuyor, herkes her konuda düşüncesini söylüyor, işler böyle yürüyordu. (...) Fatsa'da Türkiye'nin başka köşelerinde olmayan bir şey vardı; ilçede 11 halk komitesi kurulmuştu. CHP'nin de bir ara heves ederek, programına ve seçim bildirilerine koyduğu, ama bir türlü gerçekleştirmediği bu komiteler, halkın oyuyla seçilmekte, her mahallede halk şikayetlerini bu komitelere yapmakta, komiteler sorunları doğrudan doğruya çözümlenmeye çalışmakta, çözemediklerini de belediyeye aktarmaktaydılar. Ne var ki, Fatsa'da yaratılan yönetim, halkı işin içine katmadan ülkeyi yönetmeye hevesli olanların keyfini kaçırmıştır... Üstelik ilçedeki CHP'li, AP'li ve MSP'li parti başkanları da: 'Her yerde kan var, biz burda huzur içindeyiz' demişlerdir... Başbakanı çileden çıkaran, herhalde, 1977 seçimlerinde AP milletvekili adayı olan ve şimdi Fatsa Hayırseverler Derneği başkanı olan kişinin şu sözleri olmuştur: 'Bugün belediye bir şey yapacağı

zaman halka danışalım diyor. Ama biz, zaten halk bizi seçmiş, tekrar halka danışmanın ne alemi var, diye düşünürdük. Şimdi mahallelerdeki halk komitelerine danışılmadan bir şey yapılmıyor.' Evet, Fatsa belediyesi, halk komitelerine danışarak, halktan gelen bir düşünceyle ve halk sırtında deniz kıyısından taşınıp sokaklara serpilen çakıl taşlarıyla Fatsa'nın çamur sorununu çözmüştü. Türkiye'nin battığı çamurdan hiçbirinin hakkında gelmeden bula bula bir garip Fatsa'nın hakkında gelmeye çalışmak, Demirel'e şeref kazandırmayacaktır herhalde. Ayıptır beyler ayıp." (Milliyet, 15 Temmuz 1980)

Fatsa'nın tanıkları yaşıyor, onlar anlattılar; Fatsa da yaşanmışın övgüsü olduğu için ben anlatmayacağım. Şimdi onu anlatarak tüketmemek lazım. Şimdi yaşanmış Fatsa'yı teorize ederek, bu ülkede sosyalizm yolunda atılmış ilk adım saymak lazım, devamını getirebilmek için... Burada başka şeyleri de anlatmıyorum. Ama şunu unutma: ODTÜ Öğrenci Temsilcileri Konseyi, Çeltek, Aşkale ve diğer yerlerdeki işçi konseyleri, gecekondu mahallelerinde, Anadolu'nun dört bir yanında pıtrak gibi açan direniş komiteleri Fatsa ile taçlanmıştı. Fatsa bir simgeydi. "Bizim simgemiz". Seninle belki aynı politik kimliği taşıyıyorduk, belki sen başka örgütü olan bir sosyalisttin ama ben, "bizim" derken seni de kastediyorum, "kendim" ile övünmüyorum, kendimiz ile övünüyorum. Bu ülkenin sosyalisti, hayır bu dünyanın sosyalisti olduğun için senin de övündüğüne inanıyorum. ... Fatsa da işte "bize" dair bir yaşanmışın "ortak" övgüsü... Bize dair bir güzelleme...

Ama Maraş gibi Fatsa da unutturuldu... Oysa Türkiye'nin o günkü tablosu birbirine taban tabana zıt bu iki şehirden oluşuyordu. Bir yanda Maraş vardı, bir yanda Fatsa... Karşı taraf Maraşları çoğaltmak ve Fatsaları yok etmek istiyordu. Sen, Maraşlar bir daha hiç olmasın istiyordun ve bütün Türkiye'nin ve

bütün dünyanın bir Fatsa olmasını, kardeşlik ve barış ülkesini...

12 Eylül aslında 12 Temmuz sabahı "Fatsa Nokta Operasyonu" ile başladı... Senin yaşadığın kasabanın sabahında... Sen bir devrimciydin, terziydin, bir kasabanın önderi ve reisiydin, sosyalizmin fikriydin. Seni, geçmişini, yaptığını bilen biliyor, tanıkların var, biraz önce konuştular. Geleceğini ise ben biliyorum: Sosyalizm yeniden kurulurken, söylemiştim, kulakları çınlatacaksın; sosyalizme atılan her adımda attığın ilk adımla ve adınla ve lakabınla anılacaksın...

Mekanize piyade taburu, jandarma komando birliği, il alay komutanlığı takviye birlikleri, dört ilin emniyet müdürlükleri ekipleri, zırhlı araçlar, denizde hazır bekletilen hücum botları ve maskeli faşistler eşliğinde Temmuz'un bir sabahında Karadeniz kıyısındaki kasabanı işgal ettiler; belediye başkanı seçildikten bir yıl iki gün sonra. Sen fazla bir şey yapmadın; "söz, yetki, karar, iktidar halka" dedin ve sadece öyle yaptın. Ama kimilerini öyle korkuttun ki, darbeyle devrilecek olan devletlular darbeden önce, söylemiştim, "bırakırsanız böyle yüz kasaba daha olur" dediler; darbeden sonra darbeyle işbaşına gelen devletlular "darbeyi yapmasaydık bu kürsüden bizim yerimize o kasabadakiler konuşacaktı" dediler. Çok korkmuşlardı! Ama sen kötü bir şey dememiştin ki: "... kendi çağlarında çağlarını değiştirmek için çaba harcayanlar, çağlar geçtikçe sulara toprağa düşmüş çınar tohumu gibi büyür" demiştin... Sen de dinledin, tanık anlatımlarına göre, seçildikten sonra halk komiteleri oluşturmuş, "yönetme zahmeti"nden kurtulmuş, bütün işleri halka bırakmıştın! Ne de kolay "reislik" idi seninkisi, hiç kimseye buyurmayan ve seni seçenlerin buyruğunu bekleyen bir tuhaf "reis"lik... Devletin reislerini böyle "kötü örnek" oluşunla da korkutmuşsun... Seni öldürmediler, tutukladılar, Eylül günlerinde cezaevi koşullarıyla öldürmek üzere...